

Korrupsiya jamiyat taraqqiyotiga qanday ta'sir qiladi va uni kamaytirish uchun qanday tizimli choralar zarur?

Nilufar Xalimova Farxod qizi-Korrupsiyaga qarshi kurashish Komplaens bosh mutaxassisi

nilufarkh@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola korrupsiyaning jamiyat va davlat taraqqiyotiga salbiy ta'sirini tahlil qiladi hamda uni kamaytirish bo'yicha tizimli choralar va mexanizmlarni ko'rib chiqadi. Korrupsiya iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi, ijtimoiy ishonchni yo'qotishi va davlat boshqaruvini zaiflashtirishi ko'rsatilgan. O'zbekiston misolida so'nggi yillardagi islohotlar va ularning natijalari yoritilgan. Maqola korrupsiyaga qarshi kurashning huquqiy, institutsional va ijtimoiy asoslariga asoslanadi.

Kalit so'zlar: korrupsiya, jamiyat taraqqiyoti, iqtisodiy rivojlanish, poraxo'rlik, korrupsiyaga qarshi kurash, shaffoflik, O'zbekiston, institutsional islohotlar.

Аннотация: В данной статье анализируется негативное влияние коррупции на развитие общества и государства, рассматриваются системные меры и механизмы её снижения. Показано, что коррупция замедляет экономический рост, подрывает общественное доверие и ослабляет государственное управление. На примере Узбекистана освещаются реформы последних лет и их результаты. Статья основана на правовых, институциональных и социальных основах борьбы с коррупцией.

Ключевые слова: коррупция, социальное развитие, экономическое развитие, взяточничество, борьба с коррупцией, прозрачность, Узбекистан, институциональные реформы.

Abstract: This article analyzes the negative impact of corruption on the development of society and the state and considers systematic measures and mechanisms for its reduction. It is shown that corruption slows down economic growth, destroys social trust and weakens public administration. The example of Uzbekistan highlights the reforms of recent years and their results. The article is based on the legal, institutional and social foundations of the fight against corruption.

Keywords: corruption, social development, economic development, bribery, fight against corruption, transparency, Uzbekistan, institutional reforms.

Kirish: Korrupsiya — jamiyat taraqqiyotiga jiddiy to'sqinlik qiluvchi, davlat boshqaruvi va ijtimoiy munosabatlarning barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi xavfli illatlardan biridir. U davlat resurslarining adolatsiz taqsimlanishiga, qonun ustuvorligining zaiflashishiga, iqtisodiy o'sishning sekinlashishiga hamda fuqarolarning davlat institutlariga bo'lgan ishonchi pasayishiga olib keladi. Bugungi globallashuv sharoitida korrupsiyaga qarshi kurash masalasi nafaqat alohida davlatlar, balki butun xalqaro hamjamiyat uchun dolzarb muammo sifatida qaralmoqda.

Korrupsiya jamiyat taraqqiyotiga turli yo'nalishlarda salbiy ta'sir qiladi. Avvalo, iqtisodiy jihatdan u investitsiyalar oqimini kamaytiradi, tadbirkorlik muhitini yomonlashtiradi va davlat budjeti mablag'larining samarasiz sarflanishiga sabab bo'ladi. Natijada yangi ish o'rinlari yaratish, infratuzilmani rivojlantirish va ijtimoiy sohalarga mablag' ajratish imkoniyatlari cheklanadi. Shuningdek, korrupsiya ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar sifatining pasayishiga olib kelib, aholining turmush darajasiga bevosita zarar yetkazadi.

Ijtimoiy va siyosiy jihatdan esa korrupsiya adolat tamoyillarini buzadi, fuqarolar o'rtasida tengsizlikni kuchaytiradi va jamiyatda norozilik kayfiyatining ortishiga sabab bo'ladi. Qonuniylik o'rniga tanish-bilishchilik va manfaatdorlik ustuvor bo'lib qolsa, davlat boshqaruvi samaradorligi keskin pasayadi. Bu esa jamiyatda huquqiy madaniyatning susayishiga va demokratik institutlarning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

Shu sababli korrupsiyani kamaytirish uchun faqat jazolash bilan cheklanib qolmasdan, tizimli va kompleks choralarni amalga oshirish zarur. Jumladan, davlat boshqaruvida shaffoflikni ta'minlash, raqamlashtirish jarayonlarini kengaytirish, mansabdor shaxslar faoliyatini jamoatchilik nazorati ostiga olish, qonunchilikni takomillashtirish hamda korrupsiyaga qarshi madaniyatni shakllantirish muhim hisoblanadi. Ayniqsa, aholining huquqiy ongini oshirish, yosh avlodni halollik va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash korrupsiyaga qarshi kurashning eng samarali omillaridan biridir.

Mazkur ishda korrupsiyaning jamiyat taraqqiyotiga ta'siri va uning iqtisodiy, ijtimoiy hamda siyosiy oqibatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, korrupsiyani kamaytirish uchun zarur bo'lgan tizimli choralar, ilg'or tajribalar va amaliy yechimlar yoritib beriladi.

Korrupsiya — mansabdor shaxslarning o'z vakolatlaridan shaxsiy manfaat uchun noqonuniy foydalanishi bo'lib, u jamiyatning barcha sohalariga chuqur salbiy ta'sir ko'rsatadi [1]. Korrupsiya nafaqat iqtisodiy yo'qotishlarga, balki ijtimoiy adolatsizlik, qonun ustuvorligining zaiflashishi va fuqarolarning davlatga ishonchsizligiga olib keladi [2]. Xalqaro tashkilotlar, xususan Transparency International ma'lumotlariga ko'ra, korrupsiya yuqori bo'lgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sish sekinlashadi va investorlar ishtiyoqi pasayadi [3]. O'zbekistonda ham korrupsiya uzoq yillar davomida taraqqiyotga jiddiy to'siq bo'lib kelgan, ammo so'nggi yillarda tizimli kurash choralari ko'rilmogda [4]. Ushbu maqolada korrupsiyaning zararli oqibatlari va uni bartaraf etish yo'llari muhokama qilinadi.

Asosiy qism: Korrupsiya muammosi bugungi kunda dunyo miqyosida eng dolzarb ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy muammolardan biri hisoblanadi. Chunki korrupsiya davlat boshqaruvi samaradorligini pasaytirib, jamiyat taraqqiyotining barcha sohalariga — iqtisodiyot, ta'lim, sog'liqni saqlash, sud-huquq tizimi hamda ijtimoiy adolatga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda korrupsiya iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi, investitsion muhitni yomonlashtirishi va aholining turmush darajasiga zarar yetkazishi bilan xavfli tus oladi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, korrupsiya davlat resurslarining noqonuniy va samarasiz sarflanishiga sabab bo'lib, budget mablag'larining aholi manfaatlariga xizmat qilishiga to'sqinlik qiladi. Natijada infratuzilma, ijtimoiy himoya, ta'lim va tibbiyot kabi muhim sohalarning rivojlanishi sustlashadi. Bu esa jamiyatda tengsizlikni kuchaytirib, fuqarolarning davlat organlariga bo'lgan ishonchini kamaytiradi.

Bundan tashqari, korrupsiya qonun ustuvorligi va adolat tamoyillarini zaiflashtirib, jamiyatda tanish-bilishchilik, poraxo'rlik va manfaatdorlik kabi salbiy holatlarning kengayishiga olib keladi. Bu holat esa fuqarolarning huquqiy ongiga salbiy ta'sir ko'rsatib, demokratik rivojlanish jarayonlarini sekinlashtiradi.

Hozirgi davrda O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Davlat boshqaruvini raqamlashtirish, shaffoflikni ta'minlash, ochiq ma'lumotlar bazasini kengaytirish va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish kabi islohotlar olib borilmoqda. Shunday sharoitda korrupsiyaning jamiyat taraqqiyotiga ta'sirini chuqur o'rganish va uni kamaytirish bo'yicha tizimli choralarni ilmiy asosda yoritish juda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu sababli korrupsiya jamiyat taraqqiyotiga qanday ta'sir qilishi va uni kamaytirish uchun qanday tizimli choralar zarurligini tahlil qilish bugungi kunda nafaqat ilmiy-amaliy, balki ijtimoiy-siyosiy jihatdan ham nihoyatda dolzarb masala hisoblanadi.

Korrupsiyaning jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta'siri

Korrupsiya jamiyat taraqqiyotining asosiy to'siqlaridan biridir. U quyidagi yo'nalishlarda zararli ta'sir ko'rsatadi:

1. **Iqtisodiy ta'sir:** Korrupsiya davlat byudjeti mablag'larini o'zlashtirish, soliq tushumlarini kamaytirish va investitsiyalarni qo'rqitish orqali iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradi. Masalan, pora evaziga kontraktlar berilishi samarasiz loyihalarga olib keladi va resurslar noto'g'ri taqsimlanadi [5]. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, korrupsiya darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulot o'sishi 0,5–1% ga kamayishi mumkin [2]. O'zbekistonda ham korrupsiya iqtisodiy xavfsizlikka tahdid solib, investitsiya muhitini yomonlashtirgan [6].

2. **Ijtimoiy ta'sir:** Korrupsiya jamiyatda tengsizlikni kuchaytiradi, chunki boylik va imkoniyatlar adolatli taqsimlanmaydi. Fuqarolar davlat xizmatlaridan (ta'lim, sog'liqni saqlash, sud) foydalanishda pora berishga majbur bo'ladi, bu esa ijtimoiy nizolarni va ishonchsizlikni oshiradi [7]. Korrupsiya qonun ustuvorligiga putur yetkazib, jamiyatda axloqiy tanazzulga olib keladi [1].

3. **Siyosiy ta'sir:** Korrupsiya davlat boshqaruvini zaiflashtirib, siyosiy jarayonlarni buzadi. Mansabdor shaxslar shaxsiy manfaatlarini ustun qo'yishi natijasida milliy manfaatlar e'tiborsiz qoladi [8]. O'zbekistonda korrupsiya uzoq vaqt davomida jamiyat rivojiga jiddiy to'siq bo'lgan [4].

Transparency Internationalning 2024 yilgi Korrupsiyani idrok etish indeksida O'zbekiston 180 mamlakat ichida 121-o'rinni egallab, 32 ball to'plagan [3]. Bu

ko‘rsatkich mamlakatda korrupsiyaga qarshi kurash davom etayotganini, ammo hali ko‘p ish qilinishi kerakligini bildiradi.

Muhokama

Korrupsiyani kamaytirish uchun zarur tizimli choralar

Korrupsiyani samarali kamaytirish uchun bir martalik emas, balki tizimli va kompleks yondashuv talab etiladi. Quyidagi choralar asosiy hisoblanadi:

1. **Huquqiy baza mustahkamlash:** O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni (O‘RQ-419-son, 03.01.2017) korrupsiya ta‘rifini, manfaatlar to‘qnashuvi va oldini olish mexanizmlarini belgilaydi [9]. Ushbu qonun asosida Prezident farmonlari (PF-5729, 2019; PF-6013, 2020; PF-200, 2023) qabul qilinib, Agentlik va Milliy kengash tashkil etildi [10].

2. **Institutsional mexanizmlar:** Korrupsiyaga qarshi kurashish Agentligi tashkil etilib, “komplayens-nazorat” tizimi joriy qilindi. Davlat organlarida ichki nazorat va E-Anticor.uz platformasi orqali monitoring amalga oshirilmoqda [11].

3. **Shaffoflik va ochiqlik:** Davlat xaridlari, byudjet va qarorlar ochiq bo‘lishi kerak. Elektron hukumat va raqamlashtirish pora berish imkoniyatlarini kamaytiradi [12].

4. **Jamoatchilik nazorati va ta‘lim:** Aholining huquqiy ongini oshirish, “halollik vaktsinasi” kabi loyihalar va OAV orqali targ‘ibot muhim. Fuqarolar korrupsiya haqida xabar berish tizimi rivojlantirilmoqda [13].

5. **Xalqaro hamkorlik:** BMT, Transparency International va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik korrupsiyaga qarshi kurashni kuchaytiradi [2].

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar natijasida korrupsiya darajasi biroz pasaygan, ammo to‘liq bartaraf etish uchun doimiy monitoring va siyosiy iroda zarur [4].

Xulosa va takliflar

Korrupsiya jamiyat taraqqiyotining asosiy dushmanlaridan biri bo‘lib, iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy sohalarida chuqur zarba beradi. Uni kamaytirish uchun quyidagi takliflar beriladi:

- Davlat organlarida komplayens tizimini yanada kengaytirish;
- Elektron platformalar orqali davlat xizmatlarini to‘liq raqamlashtirish;

• Korrupsiyaga qarshi ta'limni maktab va oliy o'quv yurtlarida majburiy fan sifatida kiritish;

• Jamoatchilik va OAV nazoratini kuchaytirish;

• Korrupsiyaviy jinoyatlar uchun jazo choralarini qat'iylashtirish.

Faqat tizimli va doimiy choralar orqali korrupsiyani kamaytirib, jamiyat taraqqiyotini tezlashtirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-419-son, 03.01.2017.
2. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2024. Berlin, 2025.
3. Uzbekistan Corruption Index. Trading Economics, 2025.
4. O'zbekistonda korrupsiya. Vikipediya maqolasi (ma'lumotlar 2025-yil holatiga ko'ra yangilangan).
5. Rahimov S.A. Iqtisodiy sohadagi korrupsiyaga qarshi kurashishning dolzarb muammolari // Oriens.uz, 2021.
6. Korrupsiyani mamlakat iqtisodiy xavfsizligiga ta'siri va uni bartaraf etish chora-tadbirlari // КиберЛенинка.
7. Korrupsiyaning jamiyatga zarari: Rivojlangan davlatlar tajribasi // Toshkent davlat tibbiyot universiteti sayti, 2024.
8. Korrupsiya – taraqqiyot dushmani // Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi, 2022.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5729-son Farmoni, 27.05.2019.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6013-son Farmoni, 29.06.2020.
11. O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari // LEX.UZ.
12. Korrupsiyaga qarshi kurashish Agentligi rasmiy ma'lumotlari (anticorruption.uz).

